

Högskoleprovet

DELPROV 1: ORD
Anvisningar

Varje uppgift inleds med ett understruket ord. Under detta finns fem svarsförslag, av vilka Du skall välja det som **bäst** anger innebörden av det understrukna ordet. Endast ett svarsförslag är rätt.

Övningsexempel 1.
förslå

- A stå ut
- B klara av
- C bli över
- D hjälpa upp
- E räcka till

Förslå betyder ungefär samma sak som räcka till. Börja med att markera det rätta svaret i provhäftet. Därefter skriver Du svaret i svarshäftet. Om denna uppgift hade ingått i provet skulle Du alltså ha skrivit så här i svarshäftet.

1	2	3
E		

Övningsexempel 2.
mjärde

- A kartställ
- B fiskeredskap
- C utställningsskåp
- D skjutvapen
- E vägbeläggning

En mjärde är ett fiskeredskap. Fiskeredskap är svarsförslag **B**. Om uppgiften hade ingått i provet skulle Du ha skrivit **B** i svarshäftet.

1	2	3
E	B	

Skriv alla svar i svarshäftet.

Skriv tydligt.

Om Du inte kan lösa en uppgift bör Du ändå avge ett svar genom att försöka bedöma vilket svarsförslag som verkar mest rimligt.

Du får inget poängavdrag om Du svarar fel.

På nästa sida börjar provet som innehåller **30 uppgifter**.

PROVTID: 15 minuter

BÖRJA INTE MED PROVET FÖRRÄN PROVLEDAREN SÄGER TILL!

1. koalition

- A förhandling
- B uppgörelse
- C sammanslutning
- D överlåtelse
- E tillkännagivande

2. öda

- A slösa
- B krossa
- C stänga
- D välta
- E stöta

3. kutym

- A tvång
 - B fel
 - C tro
 - D sed
 - E vilja
-

4. lucker

- A glänsande
- B diffus
- C luggsliten
- D porös
- E grumlig

5. memento

- A kännetecken
- B förbud
- C påminnelse
- D försök
- E tillstånd

6. mammografi

- A fostervattensprov
 - B bröstströntgen
 - C förlossningsvård
 - D mödragymnastik
 - E föräldrautbildning
-

7. älta

- A misstycka
- B klaga
- C förebrå
- D tjata
- E invända

8. oår

- A solår
- B barnaår
- C skottår
- D sabbatsår
- E nödår

9. deklamera

- A läsa upp
 - B klaga på
 - C hålla tal
 - D sjunga ut
 - E skriva ned
-

10. konvulsioner

- A blödningar
- B kroppsskador
- C liggsår
- D benbrott
- E kramper

11. apart

- A oansvarig
- B säregen
- C likgiltig
- D omedgörlig
- E överlägsen

12. management

- A aktieköp
 - B upphandling
 - C marknadsföring
 - D företagsledning
 - E resursfördelning
-

13. involvera

- A inrätta
- B inskjuta
- C inse
- D införa
- E inbegripa

14. vämjelig

- A smaklös
- B retfull
- C besvärande
- D överdriven
- E avskyvärd

15. eufemism

- A brist på sammanhang
- B nedsättande omdöme
- C förskönande omskrivning
- D överdriven enkelhet
- E sammanblandning av uttryck

16. allegro

- A livligt
- B starkt
- C hackigt
- D svagt
- E värdigt

17. komprimera

- A skilja åt
- B pressa ihop
- C samla upp
- D fylla ut
- E dra in

18. exposé

- A översikt
- B inledning
- C avslutning
- D undersökning
- E förfrågan

19. humbug

- A skämt
- B fjäsk
- C bluff
- D svammel
- E bråk

20. facil

- A rimlig
- B allmän
- C underlig
- D invecklad
- E överklig

21. konspirera

- A smida ränker
- B lägga beslag på
- C sätta sig upp mot
- D sluta sig till
- E grubbla över

22. pondus

- A prakt
- B tyngd
- C känsla
- D skryt
- E heder

23. access

- A försäljning
- B tillträde
- C ökning
- D betoning
- E godkännande

24. inadekvat

- A inte synlig
- B inte tillåten
- C inte nödvändig
- D inte helt förändrad
- E inte fullt motsvarande

25. deducera

- A besluta
- B minska
- C härleda
- D avvika
- E uppmäta

26. kongenial

- A enformig
- B åskådlig
- C ovanlig
- D samstämmig
- E allmängiltig

27. partitur

- A innehållsförteckning
- B programförklaring
- C nothäfte
- D rollhäfte
- E tangentbord

28. missfirma

- A förolämpa
- B överrumpla
- C underskatta
- D vanvårda
- E överskrida

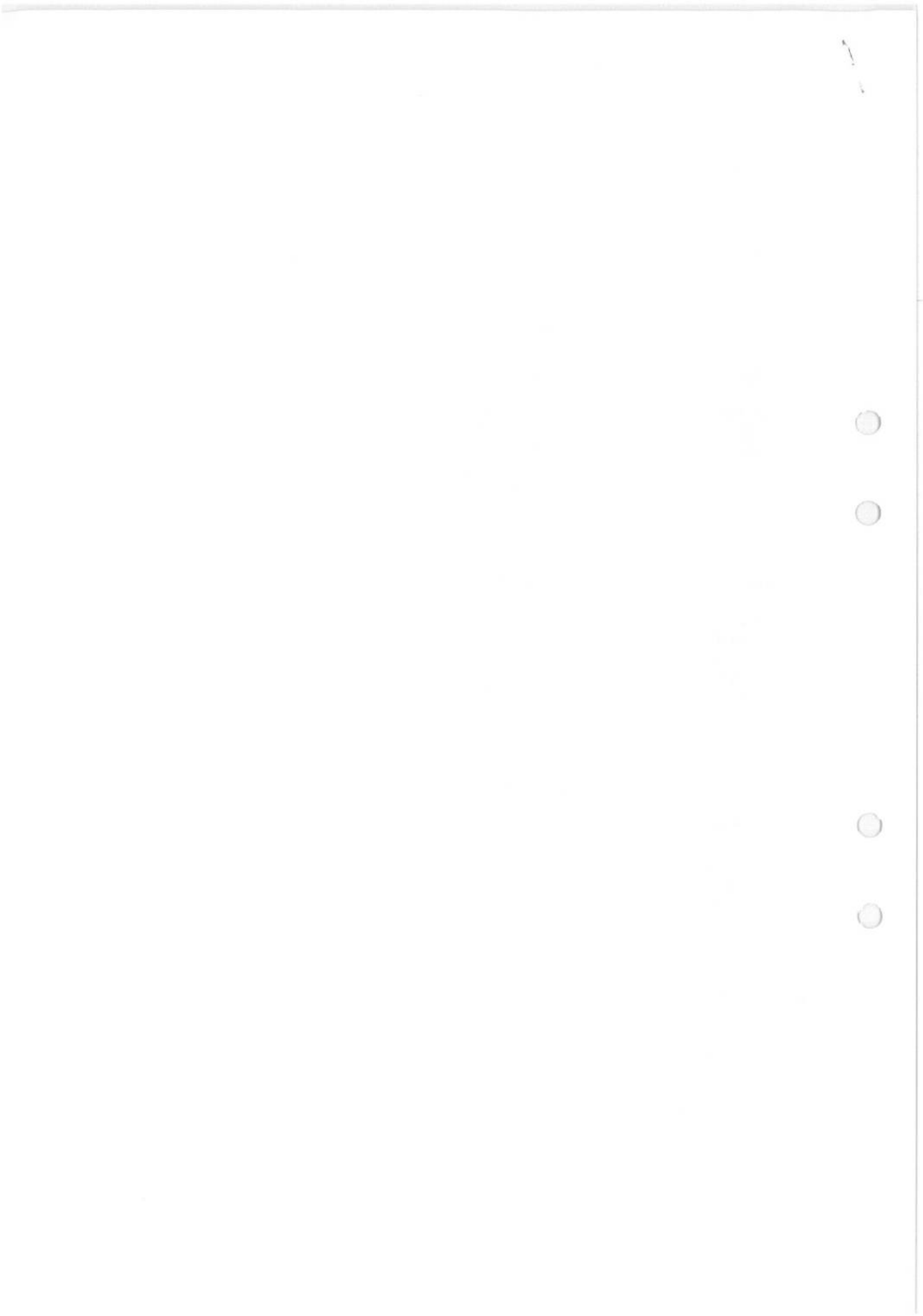
29. veritabel

- A omöjlig
- B verklig
- C avsiktlig
- D otrolig
- E tillfällig

30. passus

- A förord
- B avsnitt
- C sammandrag
- D förklaring
- E slutsats

PROVET ÄR SLUT. OM DU HAR TID ÖVER, GÅ TILLBAKA OCH KONTROLLERA DINA SVAR.

Högskoleprovet

DELPROV 2: NOG

Anvisningar

Varje uppgift har en inledning som innehåller en fråga markerad med fet stil. I inledningen kan också finnas viss information. Därefter följer två påståenden, (1) och (2), som innehåller olika slags information. Din uppgift är att avgöra hur mycket information, utöver den som anges i inledningen, som behövs för att besvara frågan. Pröva noggrant de olika svarsförslagen innan Du besvarar uppgiften.

Svarsförslagens innebörd

- A i (1) men ej i (2) = Den information som ges i (1) är tillräcklig. Enbart informationen i (2) räcker inte till.
- B i (2) men ej i (1) = Den information som ges i (2) är tillräcklig. Enbart informationen i (1) räcker inte till.
- C i (1) tillsammans med (2) = För att få tillräcklig information måste man använda både påstående (1) och (2). Enbart (1) eller enbart (2) ger ej tillräcklig information.
- D i (1) och (2) var för sig = Antingen (1) eller (2) kan användas, eftersom båda var för sig innehåller tillräckligt mycket information.
- E ej genom de båda påståendena = inte ens genom att utnyttja både (1) och (2) kan man få tillräcklig information.

Övningsexempel

En viss typ av mässing framställs av enbart koppar och zink. **Hur många kg koppar går åt för att framställa ett ton mässing?**

(1) 20 kg mässing innehåller 6 kg zink.

(2) Koppar och zink blandas i proportionen 7:3.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

Informationen i påstående (1) räcker för att besvara frågan. Informationen i påstående (2) är också tillräcklig. Eftersom båda påståendena var för sig innehåller tillräcklig information är svarsförslag D rätt. Om uppgiften hade ingått i provet skulle Du ha skrivit så här i svarshäftet.

1	2	3
D		

Skriv alla svar i svarshäftet.

Skriv tydligt.

Om Du inte kan lösa en uppgift bör Du ändå avge ett svar genom att försöka bedöma vilket svarsförslag som verkar mest rimligt.

Du får inget poängavdrag om Du svarar fel.

På nästa sida börjar provet som innehåller **20 uppgifter**.

PROVTID: 40 minuter

BÖRJA INTE MED PROVET FÖRRÄN PROVLEDAREN SÄGER TILL!

1. Hur stor andel av de svenska medborgarna tillhörde inte svenska kyrkan år 1983?

- (1) År 1983 var det 393 540 svenska medborgare som inte tillhörde svenska kyrkan.
- (2) År 1983 var det 7 544 164 svenska medborgare som tillhörde svenska kyrkan.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

2. År 2000 beräknas antalet stadsbor i världen vara dubbelt så stort som i dag. Kommer de flesta människorna att bo på norra eller södra halvklotet år 2000?

- (1) 3/4 av befolkningen på norra halvklotet beräknas bo i städer år 2000.
- (2) 1/2 av befolkningen på södra halvklotet beräknas bo i städer år 2000.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

3. Hur mycket olja förbrukades i världen år 1982?

- (1) Om oljeförbrukningen hade stannat vid 1982 års nivå skulle världens kända oljereserver år 1983 ha räckt i 33 år.
- (2) År 1983 var världens kända oljereserver 92 000 miljoner ton.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

4. En cistern som rymmer 450 liter fylls från två rör och avtappas samtidigt från ett tredje rör. Hur lång tid tar det att fylla en från början tom cistern?

- (1) Påfyllningsrören har en kapacitet på 22 respektive 42 liter per minut medan avtappningsrörets kapacitet är 49 liter per minut.
- (2) Differensen mellan påfyllningsrörens och avtappningsrörets kapacitet är 15 liter per minut.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

5. Fru Johansson ska köpa gardiner till två fönster. Röda till det ena och blå till det andra. Hon köper 7 m rött tyg som kostar 68 kr/m. Hur många meter blått tyg köper hon?

- (1) Det blå tyget är 16 kronor dyrare per meter än det röda tyget. Sammanlagt betalar hon 1022 kronor.
- (2) Bredden på det blå tyget är 2 m och på det röda 1,75 m.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

6. Mattsson kunde välja mellan att åka tåg eller buss till arbetet. Tåget gjorde lika många och långa uppehåll som bussen. Med vilket färdssätt var han först framme?

- (1) Bussens färdväg var 7 km längre än tågets.
- (2) Tåget avgick före bussen. Tågets medelhastighet var 9 km/h lägre än bussens.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

7. 1800 kronor ska delas i tre delar. Hur många kronor utgör varje del?

- (1) Delarna förhåller sig till varandra som talen 2, 3 och 4.
- (2) I genomsnitt utgörs varje del av 600 kr. Den minsta delen utgörs av 400 kr.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

8. I Mongoliet är 71 procent av alla studerande vid universiteten kvinnor. I Sverige är motsvarande andel 56 procent. Hur stor andel av alla studerande vid universiteten i Sovjetunionen är kvinnor?

- (1) Andelen kvinnor som studerar vid universiteten i Sverige är 6 procentenheter högre än i Sovjetunionen.
- (2) Lika många män som kvinnor studerar vid universiteten i Sovjetunionen.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

9. År 1982 var basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring 17 800 kr. År 1983 höjdes det med 9 procent. Hur stort var basbeloppet år 1985?

- (1) År 1985 höjdes basbeloppet med 1 500 kr.
- (2) År 1984 höjdes basbeloppet med 900 kr.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

10. På den svenska marknaden finns totalt 350 olika ostsorter, varav 150 är svensktillverkade. Hur många kg ost åt vi i genomsnitt per person i Sverige år 1982?

- (1) Under år 1982 importerade Sverige 11 000 ton ost, i första hand från Danmark, Västtyskland och Norge.
 (2) År 1982 tillverkades 113 000 ton ost i Sverige.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

11. En maskin tillverkar 96000 detaljer på 8 timmar. Hur mycket tjänar den person per timme som sköter maskinen?

- (1) För 1000 detaljer är maskinskötarens förtjänst 6 kr.
 (2) För att maskinskötarens skall tjäna 1440 kr måste 240000 detaljer tillverkas.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

12. Anna, Britta och Cecilia spelade kula. När de började hade de lika många kulor var. Hur många kulor hade var och en när de spelat färdigt?

- (1) När spelet var klart hade Britta 12 kulor mer än Cecilia. Cecilia hade hälften så många kulor som Anna.
 (2) Sedan de spelat färdigt hade de tillsammans lika många kulor som de hade då spelet började. Anna hade dubbelt så många kulor som Cecilia när spelet var färdigt.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

13. Svenska statens litteraturstöd utgjorde 20,123 miljoner kr för budgetåret 1983/84. Litteraturstödet är uppdelat på olika stödområden och de fyra områden som erhöll mest stöd var: Skönlitteratur för vuxna, facklitteratur för vuxna, barn- och ungdomslitteratur samt klassisk litteratur. Vilket av dessa fyra stödområden erhöll mest respektive minst stöd uttryckt i kronor, budgetåret 1983/84?

- (1) Facklitteratur för vuxna, barn- och ungdomslitteratur och klassisk litteratur erhöll tillsammans 8,619 miljoner kr vilket var 0,231 miljoner mindre än vad skönlitteratur för vuxna erhöll.
- (2) Barn- och ungdomslitteratur erhöll mindre stöd än facklitteratur för vuxna men mer stöd än klassisk litteratur.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

14. En behållare är helt fylld med vätska. Vilken är behållarens volym?

- (1) Sedan $\frac{3}{4}$ av behållarens innehåll förbrukats fyllde man på med 25 liter varpå behållaren var fylld till två femtedelar.
- (2) Sedan 48 liter förbrukats fyllde man på med 48 liter varpå behållaren var fylld till 100 procent.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

15. En burk innehåller 25 glaskulor i fyra olika färger: röda, gröna, gula och blå. Hur många blå kulor innehåller burken?

- (1) De röda och gröna kulorna är tillsammans 3 gånger så många som de gula.
- (2) De röda, gröna och blå kulorna utgör 76 % av antalet kulor i burken.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

16. Summan av två tal är 30. Vilka är talen?

- (1) Om man adderar en tredjedel av det ena talet med en fjärdedel av det andra talet, så blir summan 9.
- (2) Det ena talet är 50 procent större än det andra talet.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

17. I en undersökning jämförde man några olika industribranschers produktionsvolym under år 1987. Vilket var det högsta indextalet för produktionsvolymen i en enskild bransch det året?

- (1) Differensen mellan det högsta och det lägsta indextalet var 43.
- (2) Det genomsnittliga indextalet för industribranscherna var 114.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

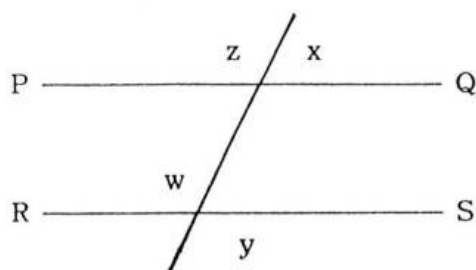
18. Hur många procent ökar bensinförbrukningen vid normal körning hos en viss bil då temperaturen sjunker från 20°C till -20°C?

- (1) Bilen använder 0,2 liter mer bensen per mil om temperaturen sjunker från 20°C till -20°C.
- (2) Sambandet mellan bensinförbrukningen B liter/mil och lufttemperaturen X°C kan för bilen uttryckas med formeln $B=1+0,005(30-X)$.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

19. Linjen PQ är parallell med linjen RS. Hur många grader är vinkeln z ?

- (1) $y=2x$
 (2) $x=w/2$

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

20. På en ort har man kommit fram till följande. Om det är nederbörd en dag, är sannolikheten för nederbörd nästa dag 0,3. Det är nederbörd på måndag. Hur stor är sannolikheten att det är uppehållsväder både tisdag och onsdag?

- (1) Om det är uppehållsväder en dag är sannolikheten för nederbörd nästa dag 0,1.
 (2) Sannolikheten för uppehållsväder dagen efter nederbörd är 0,7.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

PROVET ÄR SLUT. OM DU HAR TID ÖVER, GÅ TILLBAKA OCH KONTROLLERA DINA SVAR.

Högskoleprovet

DELPROV 3: LÄS

Anvisningar

Provet består av fyra texter från olika ämnesområden. Texterna är skrivna av olika författare och är ibland bearbetade för att passa in i provet.

Till varje text finns det sex uppgifter. Varje uppgift består av en fråga med fyra svarsförslag, varav ett är det rätta.

I vissa fall kan man klart urskilja ett svarsförslag som riktigt och övriga som felaktiga. I andra fall kan, vid en första anblick, flera svarsförslag verka mer eller mindre rimliga. Då måste man, genom att jämföra de olika svarsförslagen, välja ut det svarsförslag som bäst överensstämmer med innehållet i texten.

OBSERVERA ATT UPPGIFTERNA SKALL LÖSAS MED LEDNING AV DEN INFORMATION SOM GES I RESPEKTIVE TEXT.

Skriv alla svar i svarshäftet.

Skriv tydligt.

Om Du inte kan lösa en uppgift bör Du ändå avge ett svar genom att försöka bedöma vilket svarsförslag som verkar mest rimligt.

Du får inget poängavdrag om Du svarar fel.

På nästa sida börjar provet som innehåller **4 texter** och **24 uppgifter**.

PROVTID: 50 minuter

BÖRJA INTE MED PROVET FÖRRÄN PROVLEDAREN SÄGER TILL!

Tillstånd inhämtat att publicera det upphovsrättsligt skyddade material som ingår i detta prov.

BROMERADE DIOXINER

Klorerade organiska föreningar är ett stort miljöproblem. Men som om det inte räckte, kan varje klororganisk förening ha en bromerad "kusin" som är lika giftig. Det är lätt att tro att vi står inför ett nytt dioxinproblem, men ännu vet vi allt för litet om hur de okända släktingarna uppför sig i naturen.

Hittills har ingen egentligen letat efter bromerade föreningar i utsläpp, och därför har man heller inte hittat dem. Men Miljökonstulterna i Studsvik gjorde för något år sedan en serie mätningar av rökgasen från Sakabs förbränning av miljöfarligt avfall, och från konventionella förbränningsanläggningar eldade med hushållssopor och torv. De fann både klorerade och bromerade dioxiner och dibensofuraner, och dessutom dioxiner som innehöll både klor- och bromatomer. Man vet också att det finns bromerade dioxiner i bilavgaser. Man räknar med att det finns ca 5000 tänkbara föreningar med brom eller klor eller båda, en fullständigt hopplös mängd att analysera. Brom finns bland annat i flamskyddsmedel till möbler och heminredningstextilier. Användningen av sådana medel har ökat i takt med de allt strängare kraven på brandsäkerhet i offentliga miljöer. Det betyder alltså att säkerhetskraven här kanske är i konflikt med miljöhänsyn. De bromerade föreningarna har nämligen flera likheter med de klorerade.

- De förefaller vara lika giftiga, och ha ungefär samma inverkan på levande organismer som sina klorerade släktingar, säger *Ulf Ahlborg* på Institutet för Miljömedicin, IMM, expert på dioxiners hälsoeffekter. Det innebär att de kan framkalla cancer, skada immunförsvaret, fortplantningsförmågan och orsaka fosterskador. Vi vet också att de släpps ut med rökgaser och bilavgaser, men hittills har ingen letat efter dem i organiskt material, som t ex i fisk eller i modersmjölk. Det måste göras nu, för att man skall kunna bilda sig en uppfattning om hur allvarligt det här problemet är.

Christoffer Rappes forskargrupp vid Umeå universitet har börjat så smått att göra analyser av bromerade dioxiner i organiskt material, men utan resultat hittills.

- Vi har inte hittat något än, men vi vet inte om det beror på att det inte finns något, eller på att vi inte kan mäta det. Bromföreningarna är mycket ljuskänsliga. Det är en svårighet, de kan försvinna i labbet på grund av att de utsätts för dagsljus. Men det är bara ett av flera analystekniska problem som vi har att brottas med. Samtidigt som ljuskänsligheten är ett tekniskt problem, så ger den dock anledning till optimism.

- Ämnena som har en halveringstid i dagsljus på några minuter, tror jag inte kan bli ett miljö-

problem i rang med de klorerade dioxinerna, säger *Christoffer Rappé*. Men han betonar att de är fråga om tro och inte om vetande, för det finns annat som ger anledning till oro. Till exempel är brom mera reaktivt än klor. Det betyder att om det finns ungefär lika mycket klor som brom närvarande t ex vid sopförbränning så kommer det att bildas mycket mer bromerade dioxiner än klorerade.

Ett annat problem är de föreningar som innehåller både klor- och bromatomer.

- Ett sådant ämne kan vara relativt ofarligt när det kommer ur skorstenen, men när bromatomerna försvinner kan man få kvar klorerade dioxiner av den värsta sorten, säger *Christoffer Rappé*. Sådana föreningar slinker igenom rökgasanalyserna, och de kan därmed "maskera" farliga dioxiner. Utsläppen av dessa kan alltså vara betydligt större än vi vet om.

Dioxinforskarna vid Umeå universitet vill nu närmast studera hur bromerade organiska föreningar omvandlas när de utsätts för solljus. Det är *Mats Tysklind* som skall använda sig av aska från sopförbränningsanläggningar i Västtyskland i ett fotokemiskt projekt. I Västtyskland används mera flamskyddsmedel och det finns därför mera brom i aska och rökgaser från sopförbränningsanläggningarna. Dioxinforskarna i Umeå har fått sig tillsända ett parti sådan bromrik aska, och skall nu alltså studera hur bromföreningarna bryts ned.

Naturvårdsverket driver också ett forskningsprojekt. Det är *Peter Haglund* som mäter brom i bilavgaser och i luft. Möjligen kan denna forskning ge chans att bedöma hur allvarligt problemet med bromerade föreningar är. Sverige är bland de länder som varit först ute med forskning på området. Men i USA har kemibranschen tvingats till handling, sedan det visats att vissa flamskyddsmedel kan bilda bromerade dioxiner vid upphettning. USA:s naturvårdsverk EPA kräver analys av innehållet i medlen och ett konsortium av tillverkare jobbar nu med analyser och provbränningar.

I Sverige tillverkas inga flamskyddsmedel av den här typen, och hur mycket som importeras är svårt att få besked om. Kraven på brandsäker inredning i offentlig miljö gör att användningen av flamskyddsmedel ökar, men enligt de berörda företagen skall inga medel med brominnehåll importeras.

Källa: Hanne Simonsen MILJÖ I SVERIGE, KOMMUN MEDIA nr 7/8 1988.

Uppgifter till BROMERADE DIOXINER

1. På vilket sätt skiljer sig forskningen kring bromföreningar från den som är inriktad på klorföreningar?

- A Forskningen kring bromföreningar är mer inriktad på att mäta bromatomernas halveringstid.
- B Forskning kring klor bedrivs nu i mycket liten skala jämfört med den kring brom, eftersom klorets effekter redan är väl kända.
- C Brom finns till skillnad från klor i mängder av föreningar och tar därför mer tid att analysera.
- D När det gäller brom har man ännu inte studerat hur ämnet lagrats i organiskt material.

2. Bromerade dioxiners påverkan på miljön tycks vara en relativt ny fråga. Vilken förklaring ger texten till att de sk bromerade dioxinerna inte upptäckts i utsläppen tidigare?

- A Bromföreningar har varit mycket svåra att mäta på grund av sin ljuskänslighet.
- B Brom förbränns tidigare än t ex klor och undgår därför rökgasanalysen och andra mätningar.
- C Det har inte funnits någon speciell forskning inriktad på att identifiera dem.
- D Bromföreningar finns i tusentals olika varianter och är därför svåra att analysera.

3. Forskningen kring bromföreningarnas effekter kräver insatser över nationsgränserna. På vilket sätt samarbetar Sverige och ett annat land inom detta område?

- A De bägge ländernas naturvårdsverk ska i ett stort projekt mäta brom i bilavgaser och luft.
- B En svensk forskargrupp ska analysera förbränningsrester från anläggningar i det andra landet.
- C Det svenska naturvårdsverket ska studera hur flamskyddsmedel används i det andra landet eftersom Sverige inte tillverkar egna liknande medel.
- D Ett svenskt forskarlag ska tillsammans med de utländska kollegorna kartlägga spridningen av bromerade dioxiner i organiskt material.

4. Hur skulle man bäst kunna sammanfatta forskningsläget beträffande de bromerade dioxinerna?

- A Mycket tyder på att de bromerade dioxinerna kommer att bli ett allvarligt miljöproblem i framtiden.
- B Man vet redan i dag att de bromerade dioxinerna är att betrakta som mer hälsovådliga än de klorerade dioxinerna eftersom de även kan förekomma i organiskt material.
- C Även om mycket tyder på att de bromerade dioxinerna kan vara lika giftiga som de klorerade dioxinerna, är det ännu för tidigt att dra några generella slutsatser.
- D Risken att de bromerade dioxinerna kommer att inta de klorerade dioxinernas ställning i fråga om grad av giftighet bedöms inte som sannolik.

5. Varför anses det angeläget att göra analyser av bromerade dioxiner i organiskt material?

- A Man vill skaffa sig kunskap om förekomsten av dessa föreningar hos människor, djur och växter.
- B Bromföreningar har mycket kort halveringstid och sprids därför snabbare än många andra ämnen.
- C Det har visat sig att bromdioxinerna "maskerar" sig bakom andra mindre farliga föreningar.
- D Bromerade dioxiner har visat sig vara mer giftiga och skadliga än man tidigare trott.

6. Hur kan man bäst karaktärisera texten om bromerade dioxiner?

- A En subjektiv inlaga till stöd för miljökraven i samhället.
- B En rapport om några forskningsinsatser på området utan direkt eget tyckande.
- C En förment objektiv artikel som överskylder de verkliga problemen med bromet.
- D En ytlig översikt som mest gynnar de industriella och kommersiella intressena.

1700-talet är den tid, då den *ekonomiska* och *sociala* planeringen för en förväntad ålderdom träder oss till mötes genom de åldrande böndernas undantagskontrakt. David Gaunt har samlat uppgifter som visar att bönderna vanligen drog sig tillbaka från aktivt ansvar för jordens skötsel i 50–60-årsåldern och att de sedan ofta levde åtskilliga år som undantagsfolk på sin gamla gård.

Men undantag är känt som en landsbygdsföreteelse. Hur löste man då i ett stadssamhälle före pensionsreformernas tid problemen med uppehälle och vård för de människor, som av åldersskäl inte längre kunde underhålla och sköta sig själva? Och vad gjorde människorna själva för att planera för sin ålderdom? Utformades någon motsvarighet till landsbygdens undantag? Vilket handlingsutrymme fanns för människor som kände ålderdomen "nalkas"? Stockholms medeltida stadsböcker ger oss vissa möjligheter att belysa detta.

Det finns en generell teori, att den enklaste och mest utbredda metoden för att planera för sin ålderdom är reproduktion i fertil ålder. En åldrande människa förväntar sig att bli omhändertagen av sina barn. Genom att sätta barn till världen kan en människa försäkra sig om trygghet och vård på ålderdomen.

Först och främst kan det konstateras, att vi för senmedeltiden saknar möjligheter att bedöma, om människors individuella planering inför sin ålderdom baserats på förhoppningen att ha överlevande barn. Det finns helt enkelt inte adekvat källmaterial för en sådan analys.

Några antaganden om de demokratiska förhållandena i Stockholm under senmedeltiden skall istället göras genom försiktig extrapolering bakåt från mera välkända perioder och genom jämförelser med demografiska förhållanden i källrikare områden i Västeuropa. Avsikten är att belysa om det fanns gamla människor i Stockholm under senmedeltiden och hur gruppen var strukturerad.

Under senare delen av 1700-talet var c:a 18% av befolkningen i Sverige över 50 år och c:a 10% över 60 år. Kulturgeograferna Nils och Inga Friberg har med hjälp av kyrkoboksmaterial visat, att andelen äldre var något lägre under 1600-talet och ekonomen C.-H. Sivén har i ett arkeologiskt arbete beräknat att andelen äldre under medeltiden var ännu lägre.

Andelen äldre i Stockholms befolkning under senmedeltiden är okänd. Gamla och utgamla män och kvinnor skymtar dock i stadens och de fromma stiftelsernas räkenskaper. Utgrävningarna av Helgeandsholmens kyrkogård, använd 1350–1530, har vidare visat, att äldre människor levde och dog där under senmedeltiden. 85 män och 47 kvinnor var över 50 år vid dödstillfället. Till detta kommer att gruppen "maturus" (35–64 år) och gruppen "övriga" kan innehålla ytterligare ett antal äldre individer. Osteologen Elisabeth Iregren konstaterar vid en jämförelse med andra medeltida kyrkogårdar, att andelen "senilis" är ovanligt hög, sannolikt beroende på kyrkogårdens funktion som begravningsplats för Helgeandshusets åldringar. Det fanns en regel att de som var intagna på ålderdomshemmet måste ha sin lägerstad på Helgeandsholmen.

Vi kan alltså konstatera, att det måste ha funnits äldre människor i Stockholm, som hade anledning att planera för sin ålderdom. Men hur kunde deras sociala nätverk ha sett ut, som var förutsättningen för deras planering?

Vi vet att Stockholm på grund av sina dåliga sanitära förhållanden hade hög dödlighet under 1700-talet och att staden kunde tillväxa enbart genom att inflyttningen var stor. Dödlighetens dåtida mönster gjorde att gamla människor kunde förlora alla sina barn, innan de själva blev gamla. Det finns ingen anledning att tro att förhållandena var annorlunda un-

der senmedeltiden. Europas städer hade alla hög dödlighet och återskapades även genom inflyttning. Inflyttningen till Stockholm från hela landet var livlig och återspeglas bl a i namnskicket. Till detta kommer att utländska köpmän, hantverkare och ämbetsfolk invandrade och bosatte sig där utan släkt. De biosociala nätverken för stadsbefolkningen torde således ha haft en betydande svaghet och tvingat åldrande människor till aktiv planering.

Under 1700-talet var som nämnts äldre kvinnor betydligt fler än äldre män. Anledningen var åderlåtningen av män genom krigen. I detta fall är en extrapolering till senmedeltiden mera äventyrlig. Demografiska studier i europeisk medeltid pekar på stora skillnader i könskvoten mellan olika områden. Medan landsbygden ofta hade överskott av män, uppvisar städerna i regel en jämn könsfördelning eller ett litet överskott för kvinnor. Sivens beräkningar av befolkningsfördelningen i Västerhusområdet i Jämtland på basis av N.-G. Gejvalls skelettmaterial från en tidigmedeltida lantlig kyrkogård visar på en svag övervikt för kvinnor. För Helgeandshusmaterialet från senmedeltiden gäller en omvänd bild: 186 män mot 108 kvinnor är begravda på kyrkogården. Särskilt påfallande är den skeva könsfördelningen i gruppen "senilis", där på 100 män endast 53 kvinnor redovisas. Den kvoten kan emellertid inte utan vidare överföras till den levande populationen i Stockholm utan kan bero på speciella förhållanden på Helgeandsholmen.

De senmedeltida skottböckerna ger också som bekant vissa uppgifter om Stockholms skattskyldiga invånare. Bengt Ankarloo har gjort en sammanställning av andelen kvinnor i % av den registrerade befolkningen. Andelen kvinnor höll sig vid 15–20% men efter Stockholms blodbad steg den mot 40%. Eva Österberg har för året 1460 och med samma material visat, att några få skottskyldiga kvinnor varit välbeställda, men att kvinnor var relativt sett talrikare än männen i kategorin icke betalande och lågbetalande. Självfallet tillåter inte materialet någon åldersbestämning av skottregistrerade kvinnor, men slutsatsen blir, att det fanns kvinnor i Stockholm med viss ekonomisk rörelsefrihet men att de var i mindretal i förhållande till männen.

Kvinnors planerade aktivitet belyses på ett intressant sätt av studier som har gjorts i senmedeltida räkenskapsmaterial från Stockholm. Henrik Schück har påpekat, att av de nitton patienter som var intagna på sjukstugorna i Stockholm 1511–1523 och betalade avgifter för själamässor till Helga lekamens gille så var inte mindre än sju kvinnor. Två av dem betecknas uttryckligen som gamla. Denna uppgift tillåter oss självfallet inte att dra några slutsatser om könsproportionerna i staden. Möjligen skulle man våga en gissning, att sjuka kvinnor då som i senare tid i större utsträckning var hänvisade till vårdinstitutioner än män. Göran Dahlbäck har också visat att av 15 kvinnor som gjorde fastighetsaffärer med Helgeandshuset i Stockholm, så var inte mindre än 11 donatorer, medan män företrädesvis gjorde fastighetsaffärer. Av detta kan vi sluta oss till att kvinnor i Stockholm hade visst ekonomiskt handlingsutrymme och att de utnyttjade det till att försäkra sig om kyrkans tjänster.

Källa: Birgitta Odén i antologin MANLIGA STRUKTURER OCH KVINNLIGA STRATEGIER (Red. Birgit Sawyer och Anita Göransson) Göteborg 1987.

Ordförklaringar:

Skott=en form av dåtida skatt

Osteolog=ben- och skelettexpert.

Uppgifter till texten DE ÄLDRE UNDER STOCKHOLMS SENMEDELTID

7. Under 1700-talet ökade invånarantalet i Stockholm. Vilken var främsta anledningen till denna ökning?
- A De ekonomiska och sociala omständigheterna tvingade åldrande människor till aktiv planering vilket medförde högre medellivslängd
 - B Alltfler flyttade in från övriga delar av Sverige och från utlandet.
 - C En avsevärd ökning av andelen kvinnor liksom i övriga dåtida europeiska storstäder.
 - D De sociala nätverken fick en allt större betydelse för befolkningsökningen i samhället som helhet.
8. Vad vet man om andelen män respektive kvinnor i Europa under medeltiden?
- A Förhållandet dem emellan varierade avsevärt beroende på var i Europa man levde.
 - B På grund av dåtidens krig fanns det klart fler kvinnor än män.
 - C Allteftersom den ekonomiska och sociala situationen förbättrades blev könsfördelningen alltmer jämn.
 - D Avsaknaden av användbart källmaterial utesluter några antaganden i detta fall.
9. Hur förhåller sig Stockholms befolkningsutveckling under senmedeltiden i förhållande till den i städer som Paris, London och Hamburg?
- A Staden hade påtagligt större inflyttning än övriga europeiska städer.
 - B Staden hade betydligt fler äldre kvinnor än andra europeiska städer.
 - C Staden hade en avsevärt högre barnadödlighet än andra städer i Europa.
 - D Staden följde i stort sätt samma mönster som andra europeiska städer.
10. Författaren åberopar resultaten från en rad forskningsarbeten. Vad är det hon vill kasta ljus över?
- A Om reproduktion i fertil ålder historiskt sett varit den vanligaste metoden att planera för sin ålderdom.
 - B Om det funnits i vår mening gamla människor i Stockholm under senmedeltiden och denna grupps sammansättning.
 - C Om könsfördelningen i det gamla Stockholm varierade geografiskt beroende på sociala och ekonomiska faktorer.
 - D Om äldre kvinnor tidigare oftast stod utanför de aktiva sociala nätverken.
11. Vad är det enligt texten som gör att vi vet mer om de äldre på landsbygden än de i städerna under senmedeltiden?
- A Landsbygden hade oftast ett överskott på män i de högre åldrarna.
 - B På landsbygden stannade man i regel längre kvar i aktivt arbete.
 - C Folkomflyttningen till och från städerna var mera påtaglig, medan landsbygdens struktur förblev intakt.
 - D De äldre på landsbygden och deras utträde ur arbetslivet finns bättre dokumenterat.
12. Vilken slutsats om människors planering för sin ålderdom i det gamla Stockholm kan man dra av författarens text?
- A De män som planerat sin ålderdom har i regel överlevt de flesta kvinnor.
 - B Kvinnor har haft sämre ekonomiska möjligheter att planera än män, men framträder trots allt som aktiva.
 - C Det fanns inga sociala inrättningar som tog sig an äldre och deras situation.
 - D Den höga barnadödligheten och inflyttningen omöjliggjorde all egentlig planering inför ålderdomen.

PEDAGOGIK FÖR FRITIDSHEMMEN

Fritidshemsverksamheten är det samlande begreppet för samhällets omsorg om barn i 7–12-årsåldern. Under de sista tio åren har fritidshemmen byggts ut med i genomsnitt 5 000 platser per år. Fortsätter utbyggnaden i samma takt kommer ca 100 000 barn att ha plats på fritidshem i början av 1990-talet.

Idag omfattar barnomsorgen för skolbarn ungefär 25 procent av barnen i åldersgruppen och i många kommuner nära hälften av 7–9-åringarna.

Riksdagens beslut om full utbyggnad för förskolan kommer att innebära en ökad efterfrågan på fritidshemsplatser. Det pedagogiska programmet konstaterar att även om antalet platser i fritidshem långt ifrån motsvarar behov och efterfrågan, så är det i många kommuner en omfattande verksamhet med stor betydelse för barns fritid.

Alla barn har rätt till en meningsfull fritid, vilket kräver många och varierande insatser från samhället, föreningslivet, föräldrarna och från barnen och ungdomarna själva. Dessa kan komplettera, men inte ersätta varandra. När man planerar barns fritidsverksamheter måste utgångspunkterna vara barnens behov, intressen och förutsättningar samt vilka resurser för tillsyn, omsorg, stöd och stimulans som finns i barnens närmiljö. I många bostadsområden behöver man förbättra den yttre miljön så den ger möjlighet till fri lek och skapande.

En plan för insatser och åtgärder för barn och ungdom bör man på sikt utarbeta i alla kommuner. Socialstyrelsen anser att de principer för arbete i fritidshem som redovisas i det pedagogiska programmet också bör vara vägledande även för andra fritidsverksamheter.

Det pedagogiska programmet för fritidshem är ett ramprogram som ska vara underlag för en verksamhet av god kvalitet. Det är inte ett metodprogram, utan talar om vad som är viktigt för fritidshemmens pedagogiska verksamhet och vad barnen behöver få del av under sin fritid.

Den fritidspedagogiska tradition som under åren vuxit fram tar man fasta på liksom personalens kunnighet och förmåga att själva utforma verksamheten. Personalens sätt att agera, att bemöta barnen, varandra och andra vuxna, deras sätt att fatta beslut, lösa konflikter och fördela ansvar och arbete är ett mönster för barnen.

På fritidshemmen måste barnen inte lära sig bestämda kunskaper eller färdigheter. I stället ska verksamheten stödja barnens utveckling, tillgodose deras behov av trygghet, ge dem sammanhang i tillvaron, stimulera deras intressen och utveckla deras kompetenser.

Fritidshemmen ska också förmedla demokratiska värderingar och fostra barnen till solidaritet, jämlikhet och ansvar.

Det pedagogiska arbetet i fritidshem kräver att personalen har kunskaper om barns livsvillkor och utveckling.

"Det är nödvändigt", enligt programmet, "att känna till hur barn på olika sätt kan bearbeta upplevelser och lära tillsammans med både barn och vuxna".

Programmet beskriver barns utveckling mellan 7 och 12, år då identitets- och kompetensutvecklingen får stor plats. Barnens kamrater, egna verksamheter, kontakter med närmiljön samt de vuxnas omsorger är av stor betydelse för denna utveckling.

Barn möter samhällsfrågor som väcker undran och oro hos dem. Personalen på fritidshemmet måste ha tid och förmåga att lyssna och engagera sig i barnens frågor. Verksamheten ska hjälpa barnen att orientera sig i närsamhället, förstå hur samhället fungerar och stimulera dem till medansvar och medinflytande. Innan barnen slutar på fritidshemmen ska de haft möjlighet att få kontakt med det fritids- och föreningsliv, som finns i bostadsområdet.

I åldern 7–12 år vidgas barnens värld och de tar intryck av allt de möter. Mycket är nytt och en del är motstridigt eller saknar sammanhang. Därför behöver de hjälp att bearbeta sina intryck. Genom temaarbete som utgår från barnens egna kunskaper och erfarenheter kan man hjälpa barnen att skapa helhet och sammanhang i tillvaron. Man ska arbeta i grupper och ge stort utrymme för både lek, arbete, studier och eget ansvarstagande.

Barn med olika språklig och kulturell bakgrund eller barn med någon form av handikapp kräver ett arbetssätt som tillgodoser deras behov av särskilt stöd och stimulans för sin utveckling.

Programmet beskriver vidare de krav som barnens olika utvecklingsfaser ställer på fritidshemmets lokaler och material.

Ett avsnitt behandlar fritidshemmet och samarbetet med föräldrarna, deras sätt att få veta hur verksamheten bedrivs och rätten att få vara med och påverka. Under rubriken *Samarbete och samverkan — metoder för att få en bättre verksamhet för barnen*, diskuteras övergången från förskolan, fritidshemmets och skolans gemensamma ansvar, behovet av fasta tider för skoldagens början och slut.

Personalen måste ha tid för både planering, dokumentation och utvärdering. Utvärderingen ska inte bara ligga till grund för det egna fritidshemmets fortsatta planering utan också för politiska beslut i kommunen. En utvecklingsplan för den framtida verksamheten ska därför utarbetas och överlämnas till förvaltningsledningen. Kommunen har ansvar för att fritidshemmens utvecklingsplaner och annan dokumentation tas till vara i den kommunala planeringen.

Det pedagogiska programmet ställer delvis nya krav på fritidshemmets personal liksom på ledningspersonalen. En starkare betoning av verksamhetens pedagogiska kvalitet kan kräva ökade fortbildningsinsatser i frågor som rör mål, barns utveckling och arbetssätt. Programmet aktualiserar också behovet av utvecklingsarbeten rörande fritidshemmens inre verksamhet.

Källa: Inga-Lill Wener i Socialnytt nr 9 1988.

Uppgifter till texten PEDAGOGIK FÖR FRI-TIDSHEMMEN

13. Om det nya pedagogiska programmet för fritidshemmen genomförs, kommer enligt författaren kraven på personalen att ökas. Vad avser dessa höjda krav?

- A Personlighetsutveckling och utbildning.
- B Förmåga att lösa konflikter.
- C Personlig livserfarenhet
- D Förmåga att fatta beslut och fördela ansvar.

14. Vid planering av barns fritidsverksamhet bör man utgå från barnets behov. Vilket av dessa behov sätter det nya pedagogiska programmet främst?

- A Goda baskunskaper, förmedlade av kvalificerade lärare.
- B Inläring av vuxenlivets värderingar och kunskaper genom lek och fantasi.
- C Behovet av trygghet utan krav på ansvar och konfliktlösning.
- D Relaterande av egna kunskaper och värderingar till närmiljön.

15. I det beskrivna pedagogiska programmet framhålls barns utveckling mellan 7 och 12 år. Varför?

- A Det är under denna tid barnen lättast kan bearbeta sina tidigare upplevelser och intryck.
- B Det är under denna period som barnet riktar sig utåt och blir medvetet om sig själv och omvärlden.
- C Det är under denna period som personlighetsutvecklingen hos människan är som störst.
- D Det är under denna period föräldrarna måste förbereda sina barns frigörelse från vuxen-världen.

16. Vad anser socialstyrelsen om det pedagogiska programmet som refereras i texten?

- A Att även andra fritidsaktiviteter bör kunna dra nytta av programmet.
- B Att programmet bör vara vägledande för all pedagogisk verksamhet.
- C Att programmet kommer att öka kraven på en ökad utbyggnad av fritidshemmen.
- D Att programmet bör kunna användas inom all kommunal utbildningsverksamhet.

17. Vilken kan anses vara den innehållsmässiga tyngdpunkten i det pedagogiska program för fritidshem som presenteras i texten?

- A Det kommunala lednings- och planeringsarbetet.
- B Barns rätt till en trygg och innehållsrik fritid.
- C Fritidshemmens närmiljö samt de vuxnas omsorger.
- D Kraven på fritidshemmens personal i fråga om lednings- och utvecklingsarbete.

18. Hur sammanfattas bäst det berörda pedagogiska programmet?

- A Det är främst metodiska anvisningar, medan innehållet måste utformas av personalen själv.
- B Det är av övergripande karaktär och personalen får själv utforma det metodiska arbetet.
- C Det är en avgränsad handlingspolitisk plattform som förutsätter att samhället i övrigt omdanas.
- D Det är i första hand ett program för barnens inläring och i andra hand en manual för hur personalen ska lära ut.

KÖNSDISKRIMINERANDE REKLAM

□ Den könsdiskriminerande reklamen motverkar de strävanden till jämställdhet som statsmakterna beslutat om och som är allmänt accepterade i samhället. Så säger konsumentverket i sin slutrapport till regeringen om den könsdiskriminerande reklamen. Man framhåller att det är positivt att mediebranschen inrättat ett etiskt råd (ERK) för att granska könsdiskriminerande reklam. Men samtidigt skriver verket att en lagstiftning mot könsdiskriminerande reklam skulle kunna ge eftertryck åt branschens egenåtgärder.

Ett viktigt led i arbetet mot den könsdiskriminerande reklamen är opinionsbildningen, betonar konsumentverket. Där inkluderar man kvinnoorganisationer, myndigheter, skolan, fackliga organisationer m fl. Under den tid konsumentverket arbetat med sin utredning har man framför allt haft kontakt med olika kvinnoorganisationer. För att kunna fortsätta en debatt om reklamens utveckling föreslår konsumentverket att ett särskilt forum inrättas. Detta forum ska samlas ett par gånger om året för att diskutera hur reklamen utvecklas. Forumet skulle också kunna granska näringslivets egenåtgärder och se hur de påverkar reklambranschen.

Lagstiftning

I konsumentverkets rapport diskuteras vilka effekter en lagstiftning på området skulle kunna få. Man menar att det skulle vara möjligt att koppla lagregler om könsdiskriminerande reklam till marknadsföringslagen. Detta skissades också av konsumentpolitiska kommittén i "Hushållning för välfärd" (1985). Talan i marknadsdomstolen skulle i dessa ärenden kunna föras av JämO eller KO. Enligt norskt mönster bör marknadsdomstolen i dessa ärenden ha kvinnlig majoritet. Detta motiveras med att kvinnorna är mest engagerade i frågor och dessutom tolkar reklamen annorlunda.

Sanktioner mot den könsdiskriminerande reklamen bör vara mer kända än det vitesförbud som gäller för otillbörlig marknadsföring idag.

En sådan bestraffande påföljd förutsätter någon form av kriminalisering, sägs det i rapporten.

Konsumentverket betonar att en positiv förändring av reklamen måste åstadkommas inom branschen. Det kan ske genom utbildningsinsatser, som gör att medvetenheten ökar om hur den kränkande reklamen uppfattas. På många arbetsplatser förekommer det reklam som kränker kvinnor, till exempel på almanackor, affischer och i olika kataloger för verkstadsprodukter. Denna reklam är ofta grovt kränkande, men är trots allt inte av så stor omfattning. Det är inte en reklam som riktar sig till en bred allmänhet men som många kvinnor, framför allt inom industrin, kommer i kontakt med.

Stereotypa könsroller

Verket har funnit att det är den schabloniserande reklamen som har störst volym av det som uppfattas som könsdiskriminerande. Denna typ av reklam visar upp olika könsrollsschabloner, till exempel att kvinnor alltid tvättar, är sekreterare eller lagar mat. Näringslivet hävdar att detta är "funktionell" diskriminering, och att man inte kan göra annonserna på något annat sätt. Det är huvudsakligen kvinnor som sköter tvätt och köper tvättmedel, alltså måste man visa detta i reklamen.

Denna stereotypa reklam kan försvinna i framtiden menar konsumentverket. För detta talar bland annat att allt fler kvinnor söker sig till reklamutbildningarna, och att den kraftiga mansdominansen inom branschen är på väg att försvagas. Detta kommer sannolikt att påverka reklamen, tror konsumentverket, men det kommer att ta lång tid. Under tiden bör till exempel det föreslagna forumet hålla diskussionen om könsdiskriminerande reklam vid liv. Forumet kan också initiera fortbildningsinsatser inom skolor och organisationer samt följa forskningen på området. Detta forum föreslås bli knutet till konsumentverket, eftersom man redan har kontakter med både organisationer och näringslivet i de här frågorna. Man tror också att en diskussion

i ett forum kan främja näringslivets egenåtgärder.

Trots att näringslivet har visat sig villigt att arbeta med den könsdiskriminerande reklamen, främst via ERK, menar konsumentverket att lagstiftning behövs, eftersom omfattningen av den könsdiskriminerande reklamen har ökat de senaste åren. Att samhället via lag visar sitt fördömande av den kränkande reklamen bör sannolikt verka återhållande och leda till att den schabloniserande reklamen i viss mån saneras, tror konsumentverket.

Motverkar syftet

Men en lagstiftning kan också ha nackdelar. Det kan vara svårt att i lagtext avgränsa den otillbörliga reklam man vill komma åt, skriver konsumentverket i sin rapport. Man befärar också att en del företag kommer att utforma sin marknadsföring så att den nått och jämt höjer sig över lagens ramar. Lagen kan då i viss mån motverka sitt syfte.

Konsumentverket anser emellertid inte att dessa nackdelar uppväger fördelarna med en lagstiftning. Men man betonar att näringslivets egna normer kan ha begränsande effekter på reklamen. Konsumentverket kommer därför att noga följa ERK:s arbete, som startar nu i februari. ERK:s verksamhet kan skapa en attitydförändring bland annonsörer och reklambyråer, som på sikt förändrar reklamen.

INGRID JACOBSSON

Konsumenträtt & Ekonomi 1/89

Uppgifter till texten KÖNSDISKRIMINERANDE REKLAM

19. Vad anses i texten med "funktionell diskriminering" när det gäller reklam?
- A Att reklamen i huvudsak är avsedd för nyttorartiklar.
 - B Att reklamens utformning överensstämmer väl med verkligheten.
 - C Att reklamen är riktad mot en bred målgrupp.
 - D Att reklamens utformning bidrar till självansparing av den könsdiskriminerande reklamen.
20. Texten diskuterar bl a lagstiftning som en metod att stävja könsdiskriminerande reklam. Men detta förfarande kan delvis få en helt annan effekt än den tilltänkta. Vilken?
- A Andra former av osaklig och icke-informativ reklam får större utrymme i media.
 - B Tillämpningen av lagen urholkas genom att mediebranschen ändå dominerar ERK.
 - C Lagstiftningen tar inte hänsyn till att opinionen och attityderna i samhället ständigt förändras.
 - D Reklamen kan medvetet börja utnyttja svårigheterna att i lagtext avgöra vad som är kränkande eller inte.
21. På vilket sätt kan en eventuell lagstiftning ge positiv effekt på den könsdiskriminerande reklamen, enligt konsumentverket?
- A Antalet kvinnor som arbetar som reklamskapare antas öka.
 - B Företagen kommer att kunna använda lagen som vägledning i arbetet med att utforma icke könsdiskriminerande reklam.
 - C Den stereotypa reklamen kommer så småningom att rensas ut genom det samhälleliga avståndstagande som kommer till uttryck genom en lagstiftning.
 - D Det kommer att bli lättare för den enskilde individen att gå till motangrepp mot kränkande reklam.
22. Förutom att lagstiftande åtgärder bör vidtas föreslår konsumentverket att ett särskilt forum inrättas. Varför?
- A För att undersöka huruvida regler om könsdiskriminerande reklam går att koppla till lagen om reklam för marknadsföring.
 - B För att bedriva fristående forskning parallellt med de marknadsundersökningar som mediebranschen bedriver.
 - C För att granska och diskutera reklamutbudet samt initiera utbildningssatsningar.
 - D För att främja diskussion och samarbete mellan mediebranschen och allmänheten.
23. Hur motiveras sammansättningen av marknadsdomstolen när det gäller jämställdhetsfrågor.
- A För att få en allsidig debatt bör både representanter för konsumentgrupper och jämställdhetsgrupper ingå.
 - B Marknadsdomstolen bör bestå av lika många kvinnor som män i syfte att undvika könsdiskriminering.
 - C Den bör övervägande bestå av kvinnor eftersom de är mest engagerade i frågan och tolkar reklamen på annat sätt.
 - D För att tillgodose kravet på allsidig belysning bör representanter finnas både från såväl intresseorganisationer som myndigheterna.
24. Vad framhålls i texten som en möjlig orsak till att den schabloniserade reklamen kan komma att försvinna i framtiden?
- A Inflytandet från mer medvetna grupper inom branschen.
 - B Påverkan från det etiska råd (ERK) som mediabranschen inrättat.
 - C Initiativet till en lagstiftning mot könsdiskriminerande reklam.
 - D Näringslivets vilja att själva se över den könsdiskriminerande reklamen.

